

112163

HJEM TIL JUL-

Sverres historie

Dette er beretningen om skjebnen til et menneske som hadde sine unge år i en tidperiode omtrent midt i vårt århundre da verden gikk av hengslene.

Av Per Ruud

Lille julaften 1946 satte en 23-årig ung mann igjen foten på norsk jord etter tre og et halvt års fravær. Det i seg selv er ikke mye å skrive om, men det denne ungdomsten opplevde i denne perioden, er av en slik spesiell natur at det er verd å minnes nå 50 år senere.

Sverres hjemtur var en lang reise vestover fra en fangeleir nordøst for Moskva som het Sherabowitz. Reisen gikk over Litauen, Østersjøen, Danmark og derfra hjem med politiskorte. Dette siste setter sikkert dine tanker i sving, og du har sikkert også gjetten riktig. Sverre var en av de omlag 7.000 norske ungdommene som kjempet på «den andre siden» under krigen, og han tilhørte en liten gruppe som ufrivillig fikk forlenget sitt opphold betraktelig hos vår store nabo i øst. Dette var slutten på historien, men la oss se hvordan den begynte.

Vinteren 1939-40 pågikk den finsk-russiske vinterkrigen, som sendte kalde gule også innover vårt land. Mange av våre landsmenn meldte seg frivillig.

«Dit ville også jeg dra, men for en som var bare knapt sytten år var det umulig å bli antatt, sier Sverre.

«Det gikk en tid, og ut på vinteren 1943 fant han ut at han ville være med «der det skjedde noe», som han sier, og han meldte seg som krigsfrivillig på tyskernes side. Dette var jo etter Stalin-grafs fall i januar, så for oss høres jo dette litt rart ut.

Til Sennheim i Elsass

Den 4. mars 1943 gikk ferdene fra Oslo til Danmark med «Monte Rosa», et ukjent tysk troppetransportskip under krigen. Her fulgte en måneds indoktrinering. «Vi kom i avgitt i form av denne måneden, sier Sverre, men ellers så det ut for oss som om det var om å gjøre å få oss sinte. Dette var viktig for kampmoralen. Fra annet hold vet vi at opphold ved denne anstalten nærmest var obligatorisk for de frivillige.

NiederBayern og Balkan venter

Her tok rekrutt opplæringen til for alvor, og den pågikk i tre måneder.

«Det kunne være hardt, men jeg synes ikke akkurat vi ble plaget, minnes Sverre i dag. Den tyske «von Oben nach Unten»-behandling merket ikke Sverre noe til. Som enhet ble denne gruppen innrullert i den både kjente og beryktede SS-divisjon Viking under general Felix Steiner. (Denne divisjonen ble ofte satt inn på Østfronten der det trengtes mest, og «vikingene» ordnet som regel opp.) I april dagene 1945 gikk «vikingene» i oppløsning i traktene rundt Wien.

Sverre og en del av hans enhet ble nå sendt til det tidligere Jugoslavia, der oppdraget var partisannedkjemping. Også denne gangen, langt fra Finland. Tiden var nå august/september 1943, og Sverre fant fort ut at dette ikke var stedet for ham.

«Det var mye smelling der, men jeg kom fra det uten skade av noe slag», forteller han. «Finland var hele tiden i mine tanker, og jeg ville gjerne bli overflyttet dit, men da ble mine overordnede sinte og jeg ble truet med at dette nærmest var faneflukt. Men etter en tid kom det svar på min søknad til Ersatzkommandoen om at jeg kunne bli overflyttet til Finland. (Ersatz betyr på tysk erstatning, og det var denne myndigheten

MG 42 var et nytt effektivt våpen med en rasende skuddhastighet, som overgikk alt hva man hittil kjente. Noen av disse fant også veien til Skijegerbataljonen der Sverre var.

(Foto: Tragedie i Karelen av Sven T. Arneberg)

Endelig i Finland

Så satt da vår 20-årige kriger mutters alene med sitt utstyr på toget nordover i Øst-Europa med Finland som mål.

«Her havnet jeg i den norske Skijegerbataljonen, og jeg hadde Hauptsturmführer (kaptein) Steiner til kompanisjef, husker Sverre.

«Han falt forøvrig sommeren etter. Fronten i Nord-Karelen var ikke sammenhengende og besto derfor av støttepunkter. Nå var det senhøsten 1943, og det ble etter hvert mye både av snø og kulde. Dage med speidertroppoppdrag over mot og bak fiendens linjer, kunne bli litt ensformige, mener Sverre å huske, men vi hadde bra utstyr og det gikk greit.

«En gang ble det brått kritisk, fortsetter Sverre etter en liten stans i fortellingen. «Vi skulle over ei myr, og sikringsgruppen var litt for rask til å vinke klart. Jeg og tre andre kom midt ut på myra da vi fikk en russisk mgbølge over oss. Det var steinhardt, skåret og umulig å grave seg ned. Det som reddet meg, var at jeg ålet baklengs. Etterpå meldte jeg meg for å gå ut for å hjelpe de andre, men dem var det dessverre ikke mye igjen av da jeg kom fram. For det fikk jeg jernkorset av 2. klasse, sier Sverre stille. Slik gikk livet i bataljonen til våren kom med snøsmelting og teleøsning som nærmest gjorde det umulig å komme fram.

Det russiske angrepet

Men ingenting av vinterens

1944 på støttepunktene Kaprolat og Hasselmann, som var to skogkoller oppkalt etter to tyske offiserer. Sverre var på Kaprolat.

«Det ble klart for oss at russerne hadde noe i gjøre etter all larmen fra arbeidsredskaper der over. De bygde sikkert veier til det planlagte angrepet. Dette var også observert av våre speidertropper. Sankhansdagen, var varm og klar, og tidlig om morgenen satte artilleriild en inn for fullt. Da visste vi hva vi hadde i vente. Jeg og to til betjente en granatkaster på Kaprolat.

«Det er tydelig at Sverre her har mye å fortelle, men vi skal bare holde oss til de store linjer. Sverre

der satt det 21 splinter. En tid holdt de russerne, som stormet fram i flokkevis, på avstand ved å «meie dem» ned, men det ble for mange. Hele kollen var full av rusere som hoiet og skrek tydeligvis fulle. Overmakten ble for stor, og mannskaper fra tre forskjellige kompanier, i alt 130 mann mistet livet. Dette var Skijegerbataljonens skjenedag. Mye var ugunstig for nordmennene akkurat denne dagen. Bataljonsjefen, Frode Halle, var hjemme på permisjon, og det var delt ut markertegnere til soldatene. (Mat og drikke som ikke høres med til den militære forpleining.)

Jeg klarte å komme meg ut av

Slitet preger karene på dette bildet. Svonen lar ikke vente lenge på seg når det er kommandert stopp.

(Foto: Tragedie i Karelen av Sven T. Arneberg)

stillingen og nedover mot Støvelsjøen som lå nedenfor. Fem andre som var ganske pigge, og kunne gå, la da ut på marsj gjennom skogene mot Salla og de finske linjene. Der holdt de på å bli skutt av sine egne. Jeg måtte bare bli der jeg var, de hadde jo avakrevet meg. Jeg holdt meg i live ved å spise fjorammalt brød og noe brennelse. Jeg husker også at jeg rev av meg alt på den lille toalettet, hvor min som kunne fortelle hvor jeg hørte til, likeså kasta jeg jernkorset i sjøen. Her må jeg ha ligget i fire dager. Den 9. juli hørte jeg stemmer og et par russere sto over meg. På et slags russisk som russerne må ha forstått svarte jeg på spørsmålene deres. Jeg ble så fraktet på ei hestebåre bakover, og ved hver stans var det nye forhar. Behandlingen var bra, men jeg skjønte fort at jeg ikke kunne holde noe tilbake og jeg la alle kort på bordet.

I russisk fangeleir

«Med Sverre gikk det nå østover, og han endte i fangeleiren Sherrabowitz, som vi har hørt om før. Her fikk jeg gode klær, til og med pels, men smaten var noe skrinnet. Det gikk mye i tynn kålsuppe. Leiren var det folk fra hele Europa, og jeg ble plassert i døds-kommandoen, det vil si å være med og begrave fanger i store fellesgraver. Dysenteri, herjet fælt blant fangene, og mange døde. Når det gjelder mennesker, jeg måtte, så lærte jeg at folk er like over alt. Du finner engler og djevler alle steder, sier Sverre.

«Hvordan virket det på deg, all den gru og elendighet du måtte bade ved fronten og i leiren?»

«Egentlig gikk det bra, så jeg må vel være ganske sterk i årene. Jeg hadde kontakt med hjemover, og snøen kontakt hjemover var det ikke. Fram mot jul 1946 skjedde det merkelige.

«Jeg foretok meg til grunnen ikke noe ting, men jeg ble satt fri, og det tror jeg var fordi jeg var nordmann, mener Sverre. I

Hjemkomst

fra de døde

«Den hjemme gikk jubelsommeren 1945 over i historien. Den ene etter den andre kom hjem, men ikke Sverre. Tre av hans kamerater bevitnet at han var død, det måtte tre utsagn til for at det skulle være gyldig. Slik ble Sverre erklært savnet, det ville si død. Gruppen savnede utgjør alltid et meget stort antall personer i krig. Men så skjer det, merkelige fram mot jul 1946. Sverre er i Norge igjen, riktig nok på lott, men han er i sitt eget land. Et års tid senere er han å finne sin hjemkommune Nittedal. Han er en av de meget få som kan vise fram sin egen dødsannonse.

«Vi har ventet litt med spørsmålet, men det må fram.

«Hvorfor gikk du inn i dette, Sverre?»

«Det hadde alle fallikket noe med nazisme eller tyskerø å gjøre, for det visste jeg, som tjuering ikke noe om. Men spenning og ungdommelig, ovenfrivilt betydde nok noe, sier han.

«Foreldrene dine var vel glade da de så deg?»

«Jeg hadde bare far, mor døde da jeg var gutt, så det ligger vel noe der, slutter Sverre sin beretning noe ettertenksom.

«Mange kommer hjem, særlig til jul. Sverre gjorde også det.